

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. К.: Либідь, 1997. 376 с.
4. Кочетов А.И. Педагогические основы самовоспитания. М., 1974.
5. Педагогическая диагностика / К. Ингенкамп. М.: Педагогика, 1991. 240 с.
6. Соціальна робота / соціальна педагогіка (понятійно-термінологічний словник) / під заг. ред. І.Д. Зверевої. К.: Етносфера, 1994. 119 с.
7. Петровська Л.А. Компетентність зі спілкуванням. М.: Вид-во МГУ, 1989. 216 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАСКРІЗНОЇ ПРОГРАМИ ПРАКТИКИ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА»

Р.В. Зозуляк-Случик,
Україна, м. Івано-Франківськ,
Прикарпатський національний університет імені В. Стефаника

Сприяти адаптації особистості до сучасної соціальної ситуації, допомагати стабілізувати її соціальні потреби, формувати вміння діяти в різноманітних життєвих ситуаціях покликані фахівці соціальної педагогіки. Адже саме вони допомагають словом і ділом, сприяють виробленню у дитини віри в себе, здійснюють її соціалізацію, за необхідності і реабілітацію в сучасному суспільстві.

Соціально-педагогічна діяльність – це галузь професійної діяльності, яка має на меті створити сприятливі умови соціалізації, всебічного розвитку особистості, сприяти задоволенню її культурних і духовних потреб, здійснювати профілактику небажаних форм поведінки для найповнішого розкриття сутнісних сил людини [1, с. 9].

Соціально-педагогічна робота, що спрямована на співчуття, конкретну допомогу, підтримку дитини духовно, знаходження виходу з кризової ситуації, вимагає ґрунтовної підготовки майбутнього фахівця [4, с. 21]. Як шлях оптимізації процесу соціалізації вона виконує чотири основні соціальні функції: підвищення рівня адаптації дитини (групи) до соціуму, профілактику явищ дезадаптації, корекцію взаємин і проявів девіацій, соціокультурну реабілітацію дітей і підлітків.

Відомо, що невід'ємною складовою фахової підготовки студентів у вищому навчальному закладі є практика. Вона – органічна складова системи їх професійної підготовки. Соціально-педагогічна практика зумовлена поєднувати основи теоретичних знань, які здобувають студенти у вищих навчальних закладах із їх самостійною практичною роботою в різноманітних установах соціальної сфери. Її розглядають як процес ознайомлення та оволодіння різними методами, формами, видами професійної діяльності. У процесі практики студенти можуть випробовувати себе в різних фахових ролях [3, с. 4].

У сучасній фаховій науковій літературі зустрічаємо цілий ряд напрацювань стосовно організації та проведення практичної підготовки фахівців у галузі соціальної роботи, зокрема І. Козубовська, І. Мигович, Г. Попович та інші, у галузі соціальної педагогіки А. Капська, Л. Міщик, В. Поліщук та інші.

Практика має неперервний характер. Проводиться щорічно впродовж п'яти років. Для студентів, які навчаються за спеціальністю «Соціальна педагогіка», її проходження обов'язкове. Наскрізна програма практики студентів за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка» (освітньо-кваліфікаційний рівень – бакалавр, спеціаліст, магістр) є основним навчально-методичним документом, який визначає усі аспекти проведення практик. Вона забезпечує єдиний комплексний підхід до організації практик, їх системність, неперервність і послідовність навчання студентів.

Наскрізню програму соціально-педагогічної практики студентів Педагогічного інституту розроблено у відповідності до Закону України «Про освіту» (від 23.05.1991 р. № 1060-Х), Указу Президента України № 1013/2005 від 04.07.2005р. «Про невідкладні заходи щодо забезпечення функціонування та розвитку освіти в Україні», «Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах», затвердженого наказом МОН України №161 від 02.06.1993р, «Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженого наказом МОН України № 93 від 8.04.1993 р., наказу МОН України № 351 від 20.12.1994р. «Про внесення змін до Положення про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», наказу МОН України № 943 від 16.10.2009р. «Про запровадження у вищих навчальних закладах України Європейської кредитно-трансферної системи», а також навчального плану напрямів підготовки: 6.010106, 7.01010601, 8.01010601 освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавр, спеціаліст, магістр.

Наскрізна програма практик – це основний нормативний та навчально-методичний документ, який визначає концептуальні засади практичної підготовки фахівця соціальної педагогіки відповідно до освітньо-кваліфікаційної характеристики, регламентує послідовність, тривалість і терміни проведення різних видів практик відповідно до навчального плану, визначає цілі, завдання та місце кожного виду практики в структурно-логічній схемі підготовки фахівця.

Мета наскрізної програми соціально-педагогічної практики студентів полягає в структуруванні усіх етапів професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів: формування стійкого фахового зацікавлення до обраної спеціальності; ознайомлення зі специфікою і змістом соціально-педагогічної діяльності в освітніх, соціальних, культурно-дозвіллевих закладах; сприяння опануванню студентами різноманітними видами соціально-педагогічної діяльності; формування вмінь застосовувати теоретичні знання на практиці; використання соціально-педагогічних прийомів, форм і методів при виконанні різних фахових ролей.

Завдання соціально-педагогічної практики:

- адаптувати студентів до реальних умов майбутнього фаху;
- ознайомити із специфікою та основними напрямками роботи державних і недержавних організацій, які надають соціально-педагогічну допомогу дітям та молоді;
- сприяти застосуванню у практичній площині теоретичних знань;
- формувати й розвивати професійні особистісні якості;
- сприяти освоєнню студентами сучасних технологій соціально-педагогічної діяльності;
- розвивати теоретичні основи науково-дослідницької роботи;
- діагностувати фахову придатність студента до соціально-педагогічної роботи;
- формувати у майбутніх фахівців навичок професійної рефлексії [2, с. 201].

Зміст наскрізної програми соціально-педагогічної практики студентів складається з програми всіх 8 етапів навчальних та виробничих практик, зокрема: ознайомлювальна соціально-педагогічна практика в закладах освіти, волонтерська соціально-педагогічна практика, навчально-ознайомлювальна практика в опікунських закладах, соціально-педагогічна практика в закладах соціальної сфери у літній період, соціально-педагогічна практика в закладах освіти, виробнича соціально-педагогічна практика в закладах інтернатного типу та соціальної реабілітації, виробнича науково-педагогічна практика (без відриву від навчання), виробнича практика у ВНЗ I-II рівня акредитації.

До принципів організації і проведення соціально-педагогічної практики відносять: урахування інтересів та потреб студента при виборі місця проходження практики; співпрацю студента і керівника у процесі соціально-педагогічної практики; ускладнення

завдань соціально-педагогічної практики відповідно до курсу; змістовий взаємозв'язок між усіма видами практики; одночасне оволодіння під час практики різноманітними професійними функціями.

У відповідності до навчального плану загальне керівництво практиками здійснюється інститутськими керівниками, а методичне управління забезпечується методистами-викладачами кафедр соціальної педагогіки, соціальної психології, педагогічної та вікової психології, а також методистами на базах практик – співробітниками навчальних, культурно-дозвіллєвих закладів та державних і недержавних організацій соціальної сфери.

Кожен вид практики має чітко окреслену мету, завдання. Передбачено об'єднання аудиторного та практичного навчання в цілісний інтегрований план. Хочемо зазначити, що у відповідності до знань, які студент отримує впродовж аудиторних занять обираються конкретні види практики, які диференціюються навчальним планом. Практику зі спеціальності «Соціальна педагогіка» можна поділити на два рівні. Першим рівнем багаторівневого процесу підготовки соціального педагога є навчально-ознайомлювальні практики. Студенти Педагогічного інституту спеціальності «Соціальна педагогіка» відповідно до навчального плану проходять навчально-ознайомлювальну практику на I курсі у першому семестрі та на II курсі у четвертому семестрі тривалістю один тиждень.

Означений вид практики, як правило, вважається пасивним у практичній підготовці студентів і слугує основою для подальшого закріплення і поглиблення фахових знань студентів. Під час проходження практики вони ознайомлюються з реальними умовами соціально-педагогічної роботи в окремих соціальних інститутах виховання, а саме – загальноосвітніх школах I–III ступенів. Вона здійснюється після ознайомлення з першою професійно-орієнтованою дисципліною – «Вступ до спеціальності» та курсів «Загальна психологія», «Вікова психологія». Такий вид діяльності має сприяти ранній соціально-педагогічній орієнтації майбутніх фахівців.

На II курсі навчально-ознайомлювальна практика проходить в опікунських закладах після вивчення дисциплін «Соціальна психологія», «Теорія та історія соціального виховання», «Основи соціалізації особистості», «Соціальна педагогіка» та передбачає послідовність осягнення студентами змісту діяльності соціальних педагогів у закладах інтернатного типу, сиротинцях, отримання перших професійних навичок слухання, спостереження, спілкування, аналізування та розуміння сутності основних принципів фаховості.

Перехідною ланкою в багаторівневому процесі підготовки фахівця є волонтерська виробнича соціально-педагогічна практика та літня педагогічна практика у дитячих оздоровчих закладах соціальної сфери.

Це одна з найважливіших ланок загальної системи професійної підготовки соціального педагога, у ході якої студент має можливість застосувати практичні вміння та поглибити теоретичні знання з фахових дисциплін. Так на II курсі студенти проходять волонтерську виробничу соціально-педагогічну практику. Теоретичною базою для проходження практики є вивчення навчальної дисципліни «Волонтерська діяльність». Вона має на меті формування умінь та навиків здійснення волонтерської діяльності, засвоєння її основних цінностей (альтруїзму, милосердя, благодійництва), вміння творчо застосовувати знання на практиці.

Практика на III курсі враховує знання дисциплін «Соціальна педагогіка», «Технологія соціальної роботи в зарубіжних країнах», «Методика виховної роботи», «Основи сценарної роботи соціального педагога», «Психолого-педагогічні засади міжособистісного спілкування» та інших. Згідно з навчальними планами педагогічна практика студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» проходить у літніх дитячих оздоровчих

зкладах або установах соціальної сфери. Вони виконують обов'язки вихователів загонів, організаторів гурткової роботи, соціальних педагогів, психологів.

Особливістю літньої педагогічної практики є те, що студенти вперше працюють у позаміському оздоровчому закладі в період літніх канікул, за відсутності навчального процесу, впливу сім'ї, з різними колективами школярів, котрі знаходяться в таких самих умовах. Означену діяльність здійснюють після III курсу, шостого семестру впродовж шести тижнів. Практиканти оволодівають реальними навичками соціально-виховної роботи, опановують індивідуальні та групові методи і форми соціально-педагогічної діяльності.

Завершальним етапом багаторівневого процесу підготовки соціального педагога є виробничі практики впродовж IV і V курсів, що проводяться відповідно до навчального плану. Так, студенти Педагогічного інституту спеціальності «Соціальна педагогіка» проходять соціально-педагогічну практику в закладах освіти на IV курсі у восьмому семестрі тривалістю п'ять тижнів, на V курсі у дев'ятому семестрі впродовж п'яти тижнів – соціально-реабілітаційну практику, а також педагогічну практику у вищих навчальних закладах I–II рівнів акредитації на V курсі у десятому семестрі тривалістю шість тижнів.

До виробничої практики на IV курсі студенти приступають після опанування такими курсами «Основи правознавства з основами конституційного права», «Технологія роботи соціального гувернера», «Соціальна робота в сфері дозвілля», «Технологія соціально-педагогічної профілактики правопорушень», «Основи профорієнтаційної роботи». Вона розширює й поглиблює знання стосовно технології діяльності з клієнтами, соціального законодавства та дає можливість випробувати себе як фахівця у закладах освіти.

На завершальному етапі навчання проводиться соціально-педагогічна практика у закладах інтернатного типу та соціальної реабілітації й педагогічна практика у ВНЗ I–II рівня акредитації. До яких студенти приступають після опанування дисциплін «Педагогіка вищої школи», «Методика викладання педагогіки», «Методика викладання психології», «Основи педмайстерності», «Виховна робота у закладах інтернатного типу», «Соціально-педагогічна профілактика поведінкових девіацій» тощо. Означені види практик сприяють виробленню фахово важливих навичок й умінь, а саме: комунікативних, інструментальних, аналітичних, професійної рефлексії.

В організації практики зі спеціальності «Соціальна педагогіка» важливу роль відіграє вибір місць практики. Щоб ознайомити з різними формами й підходами до організації соціальної роботи, базами практичної підготовки, вибрано державні, громадські, релігійні установи й організації. Укладено довгострокові (на 5 років) договори із закладами та установами області стосовно проведення практики.

Стосовно головних моментів практики хочемо зазначити, що кафедра соціальної педагогіки для кожної групи студентів-практикантів призначає керівника-методиста. Груповий керівник розробляє й погоджує з керівником закладу, де буде проводитись практика, план-графік, у якому повинні бути передбачені види робіт, що відповідають змісту такої діяльності згідно з чинною програмою.

Означені практики мають на меті в практично-прикладній формі закріпити теоретичні знання, одержані студентами під час навчання, уміння застосовувати їх на практиці; випробувати студента-практиканта в різних сферах соціально-педагогічної діяльності, а саме: сферах освіти, охорони здоров'я, соціального захисту, охорони правопорядку, служб для молоді; під час виконання професійних функцій – комунікативної, організаторської, діагностичної, прогностичної, охоронно-захисної, профілактичної, корекційно-реабілітаційної, соціально-терапевтичної.

Отже з вище зазначеного випливає, що означена програма може служити основою при підготовці фахівців із спеціальності «Соціальна педагогіка». Вона відображає особливості підготовки спеціалістів з поетапним ускладненням практичної діяльності. Задля конкретизації та диференціації змісту, умов, мети, завдань і оцінювання практики необхідно ще розробити спеціальну програму для кожного курсу.

Література

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка в схемах і таблицях: Навчальний посібник. К.: Логос, 2003. 134 с.
2. Зозуляк Р.В. Організація практики у системі фахової підготовки соціальних педагогів // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. Серія № 11 Соціологія, Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління / Збірник наук. праць. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. Вип. 5 (Ч. I). С. 200–204.
3. Опачко М.В., Сагарда В.В. Педагогічна практика (інструктивно-методичні матеріали). Ужгород: УжНУ, 2003. 48 с.
4. Професія соціальний педагог / упоряд. О. Главник. К.: Главник, 2006. 112 с.

ПІДГОТОВКА СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ ДО ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Ю.В. Іванова,
науковий керівник Ю.І. Чернецька
Україна, м. Харків,
Харківська гуманітарно-педагогічна академія

В сучасному суспільстві спостерігається збільшення соціальних груп, які потребують кваліфікованої допомоги фахівця – соціального педагога. Одним із головних напрямів його діяльності є підтримка і допомога в соціалізації дітям з обмеженими можливостями.

На даний момент в Україні немає єдиного визначення стосовно осіб, які мають фізичні або психічні відхилення. У засобах масової інформації, спеціальній літературі вживають поняття: інвалід, особа з обмеженими функціональними можливостями, люди з обмеженою дієздатністю, люди з обмеженими потребами, особи з вадами розвитку. У Конвенції ООН про права дитини використовується термін «неповноцінні», а законодавчі акти, як правило, прописують термін «інвалід». У Декларації прав інвалідів, прийнятій Генеральною Асамблеєю ООН 9 грудня 1975 року, зазначено, що інвалідом є будь-яка особа, що не може самостійно забезпечувати повністю або частково потреби нормального особистого чи соціального життя з причин вад – вроджених або набутих – його (або її) фізичних чи розумових здібностей [1].

В Україні за даними Мінсоцполітики станом на 1 січня 2013 р. чисельність осіб з інвалідністю становила 2 788 226 осіб або 6,1 % від загальної чисельності населення, проти 5,3 % у 2006 році. Таким чином, чисельність інвалідів станом на 1 січня 2013 р.